

ELS MÚSICS I LES SEVES EINES»

Eugeni: Que el teu repòs d'ara sigui dintre una pau eterna.

No trobeu estrany que el pròleg d'aquest petit treball vagi dirigit al que fou benivolgut amic, Eugeni Molero i Pujòs, que el dia 6 d'agost de l'any passat passà a millor vida, en la plenitud de les seves facultats creadores, quan just comptava 41 anys, tot deixant un buit corprenedor en la seva família, així com també entre els amics i components del món sardanista, que vibraven quan escoltaven o llegien els seus doctes comentaris relatius no sols a la dansa nostrada, sinó també a les curiositats i circumstàncies que l'envoltaven, sensible com era a qualsevol manifestació externa que ajudés al realç i puixança del nostre ball nacional. Recordem que l'Eugeni era un gran amic de Torroella de Montgrí, col.laborador i testimoni, ben sovint, d'esdeveniments i efemèrides, en conseqüència penso que tenim l'obligació de donar testimoniatge de la nostra amistat vers aquest ferm impulsor del món cultural sardanístic, tot recordant-lo més que no pas un apòlogista de músics i compositors, com un fervent enamorat de les essències musicals dels Països Catalans.

De la seva lluita inquieta i fructífera al servei de la nostra il.lustració folklòrica, penso lliurar un honest treball oportunament, ja que resulta practicament impossible recordar els seus innumbrables escrits així com el nom de totes les publicacions en què col.laborà, encaminades a la promoció de la sardana i cultura tradicional del país.

Ens varen conèixer amb l'Eugeni l'any 1961, ell tenia 18 anys i jo 50. Fins la seva mort foren 23 anys d'una amistat sincera, plaent i molt feliç. Ell va ésser l'impulsor de les meves aficions literàries. Llegint alguna cosa meva em deia: «No és bo estar d'acord amb companys, amics o grups, convé pessigar, no tenir el mateix criteri, es poden acostar conceptes però sempre guardar distàncies, si els esdeveniments ens obligaven a concertar un ajust forçós (jo en dic un «Acord Municipal») en sortirem perjudicats tots.» Dintre la dimensió del nostre afecte i estima, jo he estat un dels afavorits pel seu talent, capacitat i perspicàcia. L'expressió del meu missatge d'agraïment i recordança quedarà sempre escàs, limitat i humil, però de la mateixa manera que l'ovella quan perd el pastor queda momentàniament desempaçada, així també reconec que la mancança de l'amic em farà mirar les estrelles tot esperant que la reverberació d'una d'elles sigui la continuació espiritual del diàleg que va estroncar-se quan ens deixà l'Eugeni.

I després d'aquest proemi, de reconeixement i homenatge vers l'esmentat amic, parlarem de «Els músics i les seves eines»

L'estudi constant dels músics no sols és útil sinó també necessari per tal de sortir com cal de tots els compromisos professionals, no obstant això, el seu instrument específic no sols ha d'ésser un ornament brillant i bonic, ha de procurar, sobretot, gaudir d'una bona eina i tenir-ne cura amb la màxima exageració i amor, així podrà lluitar amb el més alt grau de perfecció que el distingiran i el faran sobresortir.

Fa uns anys, en ocasió de l'aplec de la sardana de Lloret de Mar —que té lloc al bellíssim indret de Santa Cristina, prop del pi gros, escenari d'àpats memorables— vaig tenir oportunitat de veure realitzada una de les meves il.lusions. El meu amic i company, l'excel.lent instrumentista Josep Riumalló em cedí una estona el seu fiscorn. Aquest fiscorn, que constitueix una peça de vàlua singular, emet amb gran facilitat el so, que és dolç, pastós i ben timbrat. L'execució amb un instrument com aquest —n'hi ha poquíssims— representa una experiència meravellosa, ja que és dúctil i manejable en qualsevol tessitura.

No es tracta pas d'un fiscorn qualsevol, sinó d'una eina d'una qualitat privilegiada. Aquest instrument extraordinari, un «Rampone» que pertany a les darreres remeses de la cèlebre casa italiana de Milà. Havia estat propietat del famós fiscornaire, director de

cobla i compositor, Pau Guanter «El Rossinyol», fill de Castelló d'Empúries (1878-1943).

Pau Guanter, va ser deixeble del fiscornaire, i director de cobla castellaní Antoni Agramont (1858-1906), conegut pels seus coetanis com «el rei del fiscorn». Compositor molt fecund (va escriure més d'un miler de sardanes) assolí una gran anomenada. Segons sembla, fou també l'inventor de les sardanes revesses. Quan el mestre Bretón volgué incloure una sardana a la seva òpera «Garín» utilitzà com a model una composició d'Antoni Agramont. La seva sardana més popular i divulgada en aquests darrers temps ha estat, sense cap mena de dubte, «El foc de Castelló», la qual s'inspirà en un episodi real de la guerra carlista, ocorregut a la vila de Castelló d'Empúries els dies 3 i 4 de novembre de 1.874. Es tracta d'una peça efectista, amb intervenció molt rellevant de la secció de metall de la cobla, especialment pel que fa als trompetes. L'Agramont tenia cobla pròpia, «L'Empordanesa», també coneguda amb el nom de «Cobla Agramont», a la qual entraria a formar part el seu deixeble més espavilat Pau Guanter. Més endavant el mestre i el deixeble se separarien, quan Pau Guanter creà la seva pròpia cobla (1889), coneguda popularment amb el nom de «Els Rossinyols».

Sota les directrius del mestre Pau Guanter, «Els Rossinyols» esdevingueren una formació de gran anomenada. En aquest sentit ha estat evocat més d'una vegada el triomf que assolí en el certament de cobles celebrat a Barcelona l'any 1.892 amb motiu del quart centenari del descobriment d'Amèrica. En aquell concurs hi prengueren part algunes de les agrupacions més famoses de l'època, entre elles «La Principal de la Bisbal» «Antiga Pep» de Figueres i «Els Petits de Tortellà». El primer premi d'execució fou concedit «ex-aequo» a les cobles «Els Rossinyols» i «La Principal de la Bisbal». El primer premi de lectura (interpretació d'una sardana a vista) fou otorgat també als «Rossinyols», prova irrefutable del fet que els fonaments musicals eren de bona llei. La Principal de La Bisbal obtingué el segon premi. Cal remarcar que el president del jurat del certamen va ser el famós músic i compositor Joan Carreras i Degas i el secretari el mestre Josep Rodoreda, director de l'Escola Municipal de Música de Barcelona i de la Banda Municipal i autor de la popularíssima música del «Virolai», himne montserratí.

Pel que fa a les aptituds del fiscornaire Pau Guanter, haurem de dir que en el seu temps va ser considerat una gran figura, digne successor del seu mestre. Existeix una sardana obligada de fiscorn anomenada «Rossinyol», composta pel seu amic també fiscornaire de Banyoles, Josep Saderra, sardana que ell havia tocat durant la seva darrera

etapa de músic en actiu i que últimament interpreta amb molt de gust i encert en Josep Riumalló. Pau Guanter s'havia dedicat també a la composició, tant de sardanes («Rubina», «Primaveral», etc.) com de peces corals.

Un altre famós component de la cobla castellonina va ser el flabiolaire Baldomer Pastells, «l'avi Rau», pertanyent a una il·lustre nissaga de músics de Castelló que aportà figures de gran relleu. Un nét de «l'avi Rau» va ésser company meu durant uns anys a la «Montgrins». Es tracta de l'extraordinari flabiolaire i compositor Lluís Buscarons i Pastells, fill de Castelló d'Empúries que s'inicià en la vida musical tot formant part de la cobla juvenil «Els Rossinyolets». Les cobles infantils i juvenils, com ho fan en l'actualitat, alletaren els músics que més endavant s'escamparien per les cobles comarcals. Lluís Buscarons n'és un exemple i, que escrigué una de les seves sardanes, obligada de flabiola, a la memòria del seu il·lustre avantpassat: «l'avi Rau».

En Josep Riumalló, nebot del notable compositor arbucienc Francesc Riumalló, quan ingressà als rengles de la cobla «Montgrins», manifestà el seu desig d'adquirir un fiscorn de bona qualitat. Lluís Buscarons que coneixia l'existència del fiscorn del «Rossinyol» el posà en contacte amb les filles del gran músic desaparegut, les quals li cediren generosament el «Rampone» que guardaven, gest exemplar d'amor a la música d'íntima fidelitat a la memòria del seu cèlebre i singular pare.

Existeix una mena de controvèrsia entorn de si els instruments han de seguir sonant quan moren els seus propietaris o si a partir d'aquell moment han de ser conservats en una vitrina. Personalment m'inclino per la solució de utilitzar-los mentre estiguin en condicions de funcionar. Els instruments de música tenen la seva pròpia existència. Pot donar-se el cas que un cop desaparegut el seu propietari els instruments estiguin en condicions de sonar durant molts anys. I no parlo precisament dels de corda o dels de teclat, la vida dels quals és més llarga que la humana. Vull fer referència també als instruments de cobla, molts dels quals sobretot si han estat ben tractats són de durada llarguíssima. Pensem que molts instrumentistes toquen a hores d'ara amb tenores i tibles «Llantà», «Castroi» (Soldevila), etc. artesans constructors d'instruments que fa anys i panys que desaparegueren. Actualment aquests instruments de fusta de ginjoler són construïts per l'acreditada Casa Pardo de la Bisbal, i amb molt bons resultats tècnics i de sonoritat, en són artesans en Miguel Puigdemívol de Mataró i els J. Roca-J. Puig de Figueres.

Voldria remarcar que, tot i tenir una eina extraordinària, el so d'algun músic a vegades no és de qualitat. L'instrument, sens dubte, ajuda molt en la seguretat en la mecànica, però el so és una cosa personal, és com un do ingènit per dir-ho d'alguna forma. Un músic professional pot treure un so vellutat, suau, de qualitat i trempera, d'un instrument de marca desconeguda i deficient, un altre músic traurà un so basculant, fluctuant, trist i ploraner amb un instrument de qualitat excepcional. Alguns músics del nostre record gaudiren d'un so meravellós foren: els tenores, Albert Martí i Lluís Cotxo; els tibles Enric Barnosell i Víctor Bou; els fiscorns Tomàs Garcia i Josep Cristòfol; trompetes, el llegendari Pere Pruñonosa «Trumfa», «Paco Capellas» i Emili Gispert. Potser a algun d'aquests artistes no li agradava executar notes com focs artificials, però el que tocaven estava curull de la seva espiritual sensibilitat.

Els cornetins fins a la fi de segle i la primera desena de l'actual, eren de les marques «Cuesnon» (francesa) i de la barcelonina Casa Montserrat. Després de 1910 any més any menys, s'adoptà la trompeta, algunes continuaren sent de les marques esmentades, però n'aparegueren d'altres marques estrangeres com foren la «Bach», «Bucher», etc. Actualment quasi totes són de patent japonesa, com molts altres instruments, sobretot de teclats.

En Lluís Buscarons utilitza un flabiolaire que havia estat propietat del seu avi, Baldomer Pastells. I l'actual con treball de «La Principal de La Bisbal», Joan Xandric, fa sonar el que utilitzava el genial instrumentista Josep Vallespí més de mig segle enrera, quan tocava en la cobla «Els Montgrins» al costat dels seus germans Joaquim (trombó) i Enric (tenora). Després d'en «Pepito» Vallespí han utilitzat aquest instrument -que per cert té un so meravellós i una ressonància excepcional- els instrumentistes Fèlix Horcajo, Pere Clapés, Francesc Capellas i Delfí Sunyer, tots especialistes d'aquest instrument vinculats a la cobla bisbalenca, ja que el malaganyat director Conrad Saló va deixar aquest insòlit instrument en propietat de la seva cobla.

Celebrarem enguany el Centenari dels naixements dels mestres torroellencs Joaquim Vallespí i Pòlit, (9-3-1.885-1-1961) i Vicenç Bou i Geli, (20-2-1.885-6-1-1.962), mestres que cada ú amb la seva faceta, donaren esplendor i distinció cultural a Torroella de Montgrí. En altres treballs específics sobre aquests autors ja remarcuem, amb justícia, els seus mèrits i les seves virtuts, culturals, artístiques i humanes, com també els actes commemoratius que s'han programat amb motiu d'aquestes efemèrides.

Aquí sols recordar el tema que tracto en el meu modest treball específic, el de les seves eines musicals. Els instruments del mestre Joaquim Vallespí, dos violins, flabiol i tamborí, juntament amb les batutes, partícules, records, etc., foren cedits generosament per la seva família al Museu del Montgrí i del Baix Ter. També la família del mestre Vicenç Bou va atorgar gentilmente al Museu el seu valuós piano, tot un símbol, per les immortals sardanes que el seu propietari hi havia creat, reguitzells de partícules, guardons, batutes, pergamins, correspondència, etc., que el Museu guarda curosament per a record i joia de les actuals i noves generacions. Felicitació sincera i cordial a tots els qui han tingut la dèria de recercar, indagar, classificar, tots aquests símbols representatius de la nostra personalitat entranyable.

Crec que és interessant saber que el violí del mestre Peret Rigau «Barretó» es troba, en un estat perfecte, en mans del dilecte amic, singular i virtuós pintor torroellenc, Joan Fuster. Joan Fuster fa sonar molt sovint aquest insòlit violí —jo he tingut el goig d'ésser-ne testimoni— que sens dubte és també una eina històrica.

Fiscorns i fiscornaires

A nivell personal haig de manifestar que el fiscorn que he utilitzat un «Rampone» de qualitat immillorable, havia estat propietat del meu mestre, el músic guixolenc Antoni Carbonell. Aquest fiscorn té més de setanta anys de vida i el seu estat de conservació i de funcionaments és impecable. El dilecte amic, mestre Rafel Ferrer, director d'orquestra, compositor i catedràtic del Conservatori de Barcelona, conserva un fiscorn marca «Rampone» que havia estat propietat del seu pare, Josep Ferres i Torres, fiscornaire de «La Lira» de Sant Celoni i antic fundador de «La Principal de Peralada», guardo curosament en el meu arxiu unes peces obligades de fiscorn escrites per Josep Ferrer que em va donar quan jo encara era jove.

La representació a l'Estat Espanyol dels fiscorns italians «Rampone» la tenia la Casa gironina de música «Tomàs Sobrequès», el fabricant o artesà era B. CazzaniMilano. Un dels fiscornaires que va donar més popularitat a aquesta eina inestimable fou l'antic fiscornaire de «La Principal de la Bisbal» Tomàs Garcia, un dels intèrprets més pulcres i acurats que ha tingut aquest atraient instrument. També el cèlebre fiscornaire torroellenc «Pepito» Cristòfol disponia d'una excel·lent eina «Rampone». Quan feia un temps que va faltar en «Pepito», la seva família, ignorant segurament el seu valor, vengueren el «Rampone» al meu antic company de «Caravana» Joaquim Joanmiguel (pare d'en Ramon, tan conegut per la seva tasca d'ensenyament musical), actualment aquesta eina és propietat d'en Francesc Clà segon fiscorn de «Montgrins». Això fa que després de més de setanta anys que la va estrenar en Cristòfol, aquesta eina encara soni amb fermesa en els «Montgrins». A. Giner «Montgrins» és també té un fiscorn «Rampone».

Abans de cloure aquestes divagacions, voldria esmentar que uns altres instruments molt apreciats són els fiscorns de fabricació txecoslovaca, de la Casa «Omniphon». De la mateixa manera que els «Rampone» tenen un so pastós i brillant i s'adapten molt bé a les tonalitats altes, els «Omniphon» són d'un so un xic més sec i aspre, i proporcionen uns registres baixos d'una qualitat excepcional. El magnífic instrumentista Josep Puig «Moreno» utilitza un fiscorn «Omniphon». El mateix fa un altre professional molt competent: l'amic «Pere de Pals», el seu «Omniphon» l'havia tocat el prestigiós fiscornaire de la «Principal de la Bisbal» en Llibertat Juanals. Existeixen també els fiscorns de la Casa Montserrat de Barcelona, que, quan s'ensopeguen, donen un rendiment força estimable.

Segons sembla aquesta casa barcelonina importà, anys enrera, algunes partides de fiscorns estrangers, txecoslovacs concretament, als quals, amb la deguda llicència dels

constructors, posà la seva pròpia marca. Són eines de condicions molt bones. Aquest és el cas del que utilitza el meu bon amic i molts anys company en la cobla, Joaquim Ferrer de Verges i suposo que el que utilitzava l'amic Conrad Saló (E.P.D.) també era de les mateixes característiques, atesa la seva boníssima sonoritat. Els amics fiscornaires actuals toquen amb bones eines: Teodor Parella de «La Selvatana» disposa d'un «Ram-pone» que havia estat de l'Emili Puig, instrumentista de la «Barcelona» i fill de Calonge. Josep Cassú de la «Principal de la Bisbal», disposa d'un «Ram-pone». Pere Fontas de la «Selvatana» en canvi fa sonar amb gust un «Omniphon». En Martí Teixidor, actualment primer fiscorn de la cobla Foment disposa d'un «Ram-pone» que havia estat del titular de «L'As d'Anglès» en M. Geladó. També ara utilitza un «Ram-pone», en «Quim» Ferrer segon de la Cobla Foment, aquest fiscorn, que era del seu malaguanyat germà «Manelic», fou adquirit a Bordils, de la família Grau-Capdeferro. Podria donar molts més exemples, però aquest treball correria el risc d'allargar-se massa.

Josep Blanch Renyal, fill de Castelló d'Empúries (1.888-1.954), deixeble del mestre Gifreu i del «Rossinyol», valuós fiscornaire i brillant compositor, («La masovera guapa», «La deia fraires», «La noia matinera», etc.), sobre els anys 1947-52 va compondre tres sardanes obligades de fiscorn titulades: «Marramaus», «Més marramaus» i «Els Grans Marramaus». Amb les dues primeres alguns instrumentistes, ens hi vàrem atrevir, però amb «Els grans marramaus», t'hi jugaves el prestigi. Penso que varen ésser dos els que s'hi van atrevir. És una peça de dificultats enormes, amb unes muntanyes impressionants de notes; quan era interpretada semblava una tempesta de bruels desfermats, és natural que hi hagués trencadissa i alguna branca esqueixada. Es deia, amb sornegueria que quan era interpretada en un poble, els gossos de la rodalia es feien fonedissos uns quants dies.

Si tenim salut penso ampliar aquesta petita història dels «Marramaus», però sí que ara vull dir que en Pepito Cristòfol va demanar aquestes sardanes al seu amic, el mestre

J. Blanch i va tocar «Els grans marramaus» en la seva darrera etapa, quan tocava amb «La Farnense» de Santa Coloma de Farnés.

Sols vull afegir la notícia de l'aparició, relativament recent, d'uns fiscorns alemanys, entorn dels quals hi ha opinions molt diverses. Pel fet que no he tingut oportunitat de provar-los tots, (tres marques), no vull donar cap judici precipitat. El que sí puc dir és que tècnicament estan molt ben resolts i és possible que puguin contribuir, amb el temps, a fer menys feixuga la feina dels companys fiscornaires.

Fa més de seixanta anys que el meu mestre de fiscorn l'Antoni Carbonell em cedí el seu «Rampone». Després d'acariciar-lo, d'insuflar-li amb braó i ganes, la potència del meu amplificador pulmonar, durant aquesta munió d'anys, ara tinc l'esperança de gaudir d'una jubilació llarga i feliç.

Si la salut m'ho permet, continuaré l'agradable tasca de crear més sardanes, així com aniré divulgant els meus records anant pel món amb la cobla.

La meva modesta feina al servei de la sardana m'ha proporcionat un estol de fervents amics als quals estic de veritat agraït, i que m'han fet passar moments joiosos, inol·lidables; sempre més hi estaré amb deute.

ENRIC VILÀ